

МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ СТУПЕНЕВОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті представлено концептуальну модель формування відповідального майбутнього викладача вищої школи в умовах ступеневої педагогічної освіти на основі аналізу психолого-педагогічної, філософської літератури та узагальнення наукових досліджень пов'язаних з теорією та практикою педагогічної науки. Запропонована авторська модель формування відповідального майбутнього викладача вищої школи в умовах ступеневої педагогічної освіти.

Ключові слова: викладач вищого навчального закладу, вчитель, педагог, модель, відповідальна особистість.

В статье представлена концептуальная модель формирования ответственного будущего преподавателя высшей школы в условиях степенного педагогического образования на основе анализа психолого-педагогической, философской литературы и обобщения научных исследований связанных с теорией и практикой педагогической науки. Предложена авторская модель формирования ответственного будущего преподавателя высшей школы в условиях степенного педагогического образования

Ключевые слова: преподаватель высшего учебного заведения, учитель, педагог, модель, ответственная личность.

In the article the conceptual model of forming of responsible future teacher of higher school is presented in the conditions of sedate pedagogical education on the basis of analysis psikhologo-pedagogical, philosophical literature and generalization of scientific researches of related to the theory and practice of pedagogical science. The author model of forming of responsible future teacher of higher school is offered in the conditions of sedate pedagogical education keywords: teacher of higher educational establishment, teacher

Keywords: teacher of higher educational establishment, teacher, teacher, model, responsible personality.

Однією із ключових проблем суспільства в Україні є підвищення престижу і освіченості, наукової грамотності відповідального державного фахівця у різних сферах професійної діяльності, духовно розвинутої людини з сучасним, оперативним, раціональним мисленням і народженням нової освітньої системи знань в країні з стабільними змінами і покращенням освітнього простору в державі.

Еволюційний шлях розвитку педагогіки у світі та в Україні не витримує швидкого темпу зростання професійних знань і постійних змін освітнього середовища. Необхідно терміново вишукувати прискорені шляхи виходу з цієї ситуації. Потрібна нова методологія навчання, перспективна стратегія і парадигма освіти. Тобто, передбачається поступовий перехід від навчально-дисциплінарної моделі освіти до особистісно-орієнтованої, спрямованої на організацію повноцінної життєдіяльності самого викладача як її активного, відповідального суб'єкта, який має навчити студентів розвиватися у науковому просторі, досягати конкретної визначеної мети у діяльності, підвищувати особистий інтелектуальний рівень освіти.

Метою написання статті є визначення сутності концептуальної моделі формування відповідальності майбутнього викладача вищої школи в умовах ступеневої педагогічної освіти.

Завдання статті:

1. Узагальнити теоретичні та практичні дані щодо створення авторської моделі.
2. Проаналізувати розроблену модель формування відповідальності майбутнього

викладача вищої школи в умовах ступеневої педагогічної освіти.

Основні складові вищої освіти – кваліфікація викладацького складу, потужна джерельна база та ефективна організація навчально-виховної та науково-дослідної роботи (за Голобородько Є.П.).

Однією зі сфер діяльності навчальних закладів (ЗНЗ → ВНЗ) є виховання, навчання, розвиток вихованців. Ця діяльність складна за змістом і структурою, формується тільки у результаті спільної праці *вчителя і учня, студента і викладача*; спрямовується на оволодіння узагальненими способами дій у сфері наукових понять, що є її головною метою та результатом послідовності операцій, алгоритмів, спрямованих на досягнення поставленої мети навчання і виховання; розвиток розумових сил і нового мислення *учнів, студентів* під керівництвом педагога-науковця та на основі (загальноосвітніх, професійних) знань, якими потрібно оволодіти протягом усього навчання.

Будуючи авторську модель формування відповідальності майбутнього викладача вищої школи в умовах ступеневої педагогічної освіти ми використовуємо вітчизняний та світовий науковий досвід, аналізуємо з сьогоденням, приймаємо нетрадиційні рішення. Глибина нових думок призводить до цікавих ідей, концепцій, які далі пов'язують їх із інноваційними педагогічними технологіями у навчально-виховному процесі закладу.

Майбутній викладач вищої школи та учитель середньої школи повинен активно діяти, встановлювати реальний зв'язок між суб'єктами і навколишнім світом, психологічно бути урівноваженим, мати гарну пам'ять, мислення, увагу, стабільні емоції; достатньо володіти навчальним матеріалом, застосовувати набуті знання на практиці. Педагог мотивує студентів, учнів до нової діяльності, *саме він* передбачає поведінку вихованців, використовує набуті умови, які є в навчальному закладі, адаптує до середовища праці і вчасно реагує на дії виконаного завдання. Для підвищення рівня мотиваційних дій, закріплює нову модель поведінки суб'єктів, тобто *викладача → студента, вчителя → учня*, яка сприяє досягненню загальної навчальної мети і призводить до покращення навчально-виховних результатів у закладі та у майбутньому в освіті України.

Вплив відповідального фахівця у навчально-виховний процес, призводить до якісного виконання навчальних програм та особистісного професійного розвитку.

Відповідальний педагог повинен створювати мотиваційну сферу для діяльності вихованця, активізувати та спонукати до необхідних дій, спрямовувати та регулювати виконання навчального завдання, підтверджуючи правильну професійну поведінку.

За науковою літературою педагог є відповідальною особою, який здійснює теоретичну та практичну роботу в галузі виховання й навчання; володіє основами професії, застосовує відомі у науці та практиці методики й прийоми, вирішує нестандартні задачі.

Вчитель (викладач) є новатор педагогічної науки, який здійснює пошук нових ідей та використовує оригінальні сучасні інноваційні технології, утворює цілісні системи навчання та виховання у закладі. Йому притаманна творчість, креативність, оригінальність, самостійність, адекватність. Він завжди враховує психологічний стан вихованця та коректує суб'єктивні відносини щодо позитивного кінцевого результату праці.

Освітянин повинен відповідати потребам суспільства щодо забезпечення *учнів (студентів)* чіткою системою знань, пов'язаних із проблемою розвитку критичного мислення.

Український письменник І.Я. Франко, звертав увагу на недоліки в змісті освіти у суспільстві, закликав до відповідальності кожної людини за долю народу, за справедливе відношення до справи, намагався навчити прислуховуватися, поважати та цінувати думки один одного, пристосовуватися до суспільства, ситуації, часу; відчувати суспільний дух і стати рушієм змін в країні.

Освітянин, цінував учителів, які використовували активні методи навчання, намагаючись «змалу *привичайти учня порядного та логічного мислення*».

Зміст освіти визначається *вчителем (викладачем)*, який реалізує освітні цілі та вимоги.

О.Я. Савченко, сучасний український науковець довела, що «не дитину треба пристосовувати до системи освіти, а освіту до неї», тобто реформування шкільної освіти відмежовує реальний стан справ освіти на місцях, а головне – від проблеми збереження розвитку й формування особистості.

Керуючись освітньою концепцією Законів України «Про освіту» було висвітлено, що відповідальний педагог повинен спрямувати педагогічну діяльність на всебічний розвиток особистості, її талантів, розумових здібностей, виховання високих моральних якостей, реалізацію сучасних завдань перебудови змісту національної освіти, сприяти створенню інтелектуального, творчого, культурного потенціалу суспільства.

У нашій освітній країні існують різні типи навчально-виховних закладів, такі як: *дитячий садок, школа, коледж, вищий навчальний заклад*; саме вони вже є окремою освітньою країною та маленьким суспільством, яке виконує державні завдання, де навчається і виховується підростаюче молоде покоління України. Адміністративний та керівний склад закладу несе повну відповідальність за вихованців у яких, починаючи з першої сходинок розвитку, вимальовується сучасний світ та закони країни в якій вони живуть, формується своє індивідуальне ставлення до життя та оточуючих, моделюється нова особистість з відповідними нахилами, здібностями, поглядами, в рамках виховання та коректування педагога. Тобто, педагог є модельєром, який моделює.

Моделювання – це метод пізнання, який складається з побудови та дослідження моделей. Моделювання тісно пов'язано з проектуванням.

Педагогічне проектування – процес розробки конкретної педагогічної технології; цілеспрямована діяльність, яка визначає необхідність педагогічних перетворень, прогнозує й оцінює наслідки реалізації певних педагогічних задумів.

Пріоритетом розуміння своєї особистісної відповідальності є відповідальність перед самим собою, своєю нацією, державою, людством.

Створення нової моделі формування відповідальності майбутнього викладача вищої школи в умовах ступеневої педагогічної освіти – це ніби народження нової людини, нової країни, нового суспільства.

Отже, моделюємо відповідального педагога, який: *виховує; навчає; розвиває; спостерігає; пізнає; досліджує; створює нову, ефективну досконалу модель (вихованця, педагога); вдосконалює модель; несе повну відповідальність за новий проект моделі.*

Ш.А. Амонашвілі зазначав, що педагог в процесі навчання повинен поважати та цінувати вихованців, з цікавістю сприймати навчально-пізнавальні задачі, навчити швидко, самостійно і незалежно вирішувати їх.

Науковець, довів, що потрібно постійно проявляти віру в можливість і перспективи кожного вихованця. Особистість, індивідуальна, яка має певні знання та вміння, віковий життєвий досвід, яким користується щодня.

Педагог у навчально-виховному процесі розкриває індивідуальні можливості вихованців; розвиває та доповнює знання; використовує та передає власний педагогічний досвід; насичує предметне заняття, збагачує тему специфічними властивостями, навчає розуму, витримки і правильному використанню особистісного потенціалу. Тому, що бувають такі випадки, коли учень (студент) має знання але не вміє використовувати їх на практиці і задача педагога полягає у тому, щоб правильно навчити користуватися особистою скарбничкою знань і постійно поповнювати її новими, цікавими джерелами знань.

В.Л. Ортинський, висвітлює модель фахівця, прогнозуючи розвиток людини, її самоосвіту і результат цілеспрямованого процесу виховання і навчання, вчасного педагогічного оперативного коригування, здійснення випереджального освітнього рухового процесу та підвищення якості підготовки фахівця.

Науковець довів, що професійна модель повинна мати особистісні та професійні якості певного профілю; бути функціональною в сучасних і майбутніх умовах.

Втілення прогностичних результатів в педагогічній практиці дає свої як позитивні так і негативні відголоски. Комплексне і систематичне розв'язання освітніх проблем педагогами, обґрунтовується в наукових колах та впливають на освітній простір країни.

Й.-Г. Песталоцці, зазначав, що молодь повинна мислити і діяти по-новому, щоб змогла досягнути життєву і професійну мудрість, засвоїти порядок, властивий стан, положення.

А. Дістервег, проголошував, що педагог повинен свідомо йти в ногу з сучасністю, проймається і надихатися силами, що пробудилися в ньому.

В.О. Сухомлинський, писав, що педагог творить людину для суспільства, як скульптор

творює свою статую з безформного шматка мармуру.

А.С. Макаренко, розглядав принцип відповідальної залежності в стосунках педагога та вихованця.

Я.А. Коменський, зазначав, що справа вчителя, скромна зовні, є однією з великих справ історії (за Голобородько Є.П.).

Отже, із наведених вищевказаних думок, можемо створити авторську модель: *відповідальну, освічену із сформованим світоглядом і стійкими моральними принципами.*

Модель формування відповідальності майбутнього викладача вищої школи має бути: *новою; позитивною; рентабельною; прогностичною; пошуковою; перспективною; випереджальною; не стандартизованою; результативною.*

Рис.1 Модель формування відповідальності майбутнього викладача вищої школи

Дослідженням актуальної проблеми формування відповідальності майбутнього викладача вищої школи займалися фахівці багатьох наукових галузей: *філософи, психологи, педагоги, біологи, медики та інші.* Вчені дійшли висновку щодо необхідності розвитку в кожній людині активного мислення, створення належних умов для мобілізації і використання прихованих людських резервів, самовдосконалення і саморегулювання у гармонії внутрішнього і зовнішнього світу, розуміння процесів людського творення, поглиблене вивчення вітчизняних і зарубіжних джерел, проведення апробацій ідей, розвиток особистої сфери мислення з відповідальною позицією, створення гарного мікроклімату у суспільстві.

Отже, відповідальна особа утверджує свою окрему життєву стратегічну позицію, збирає односторонців, робить спроби перетворити світ в очікуванні чогось нового: *прекрасного, чистого та прозорого.*

Стратегія життя – це планування та введення життєвих дій у реальність. З погляду американських дослідників М. Мескона, М.Альберта і Ф. Федоури – це «детальний всебічний комплексний план, що забезпечує здійснення місії організації і досягнення цілей», тобто педагог реалізує стратегічну мету педагогічної діяльності.

К.А. Альбуханова-Славська, визначала «Стратегію життя», як здатність особистості з'єднувати «свої індивідуальні якості, свої статусні і вікові можливості, власні домагання з вимогами суспільства», «спосіб рішення життєвих протиріч».

Виходячи з вищевказаного, стратегічні дії являють собою програму, курс суб'єкта керування по досягненню їм стратегічних цілей у будь-якій області діяльності, перспективні дії призводять до мети. Педагогічна особистість діє свідомо і відповідально за свої дії та дії оточуючих. Утворює соціальне коло людей, поєднує інтереси, мети, дії та створює цілісну систему предметно-практичної діяльності.

Відповідальний педагог повинен завжди відчувати ситуацію успіху. Мати суб'єктивний психічний стан задоволення наслідками фізичного або морального напруження виконавця справи, бути творцем явища; цілеспрямованого, організованого викладачем, який створює умови для досягнення значних результатів у діяльності індивіда і колективу. Ситуація успіху досягається тоді, коли сам суб'єкт навчання оцінює результат як успіх.

Модель навчально-виховного процесу – це загальна схема діяльності педагога при здійсненні поставленої мети та розв'язання поставлених задач.

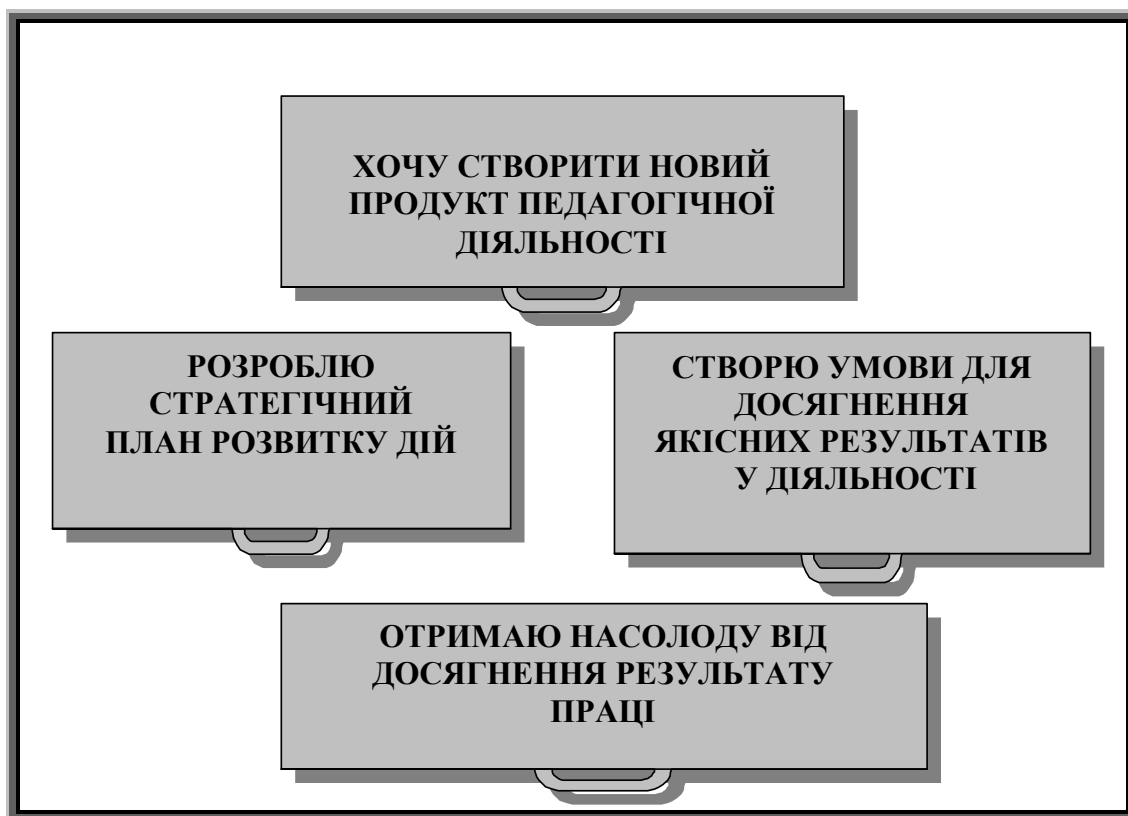

Рис. 2 Схема діяльності педагога при здійсненні поставленої мети

Навчальна мета навчально-виховного процесу – це уявлення про майбутні результати навчальної діяльності, тобто зміни в досвіді *учня, студента* його знаннях, уміннях і навичках, в особистісних характеристиках, що виражені в діях, які вихованці починають виконувати після вивчення нового матеріалу.

Різноманітні напрямки роботи викладача у навчальному процесі є оновленням форм і методів навчання, наприклад, як: інноваційні освітні технології, дистанційне навчання, кредитно-модульна система, у рамках лекційних занять проблемна, бінарна, лекція-діалог, (де приймають участь студент → викладач), проблемна, бінарна, лекція з запланованими помилками і т.д. Також практичні заняття – семінари-дискусії, семінари-прес-конференції, семінари-дослідження, онлайн-зустрічі, онлайн-предметні майстер-класи і т.д.

Рис. 3 Модель випускника вищого навчального закладу

Відповідальний педагог повинен гуманно мислити. Сприймати вихованців якими вони є, спрямовувати енергію на продуктивні заняття. Підтримувати, направляти, підбадьорювати, мобілізувати на виконання завдання. Сумлінно виконувати свої обов'язки, надані обіцянки, зобов'язання та мати постійну звичку доводити почату справу до кінця.

В.О. Сухомлинський наголошував, що один із секретів педагогічного керівництва – у тому, щоб пробудити в учителів інтерес до пошуку, аналізу власної діяльності та колективної відповідальності.

Колективна відповідальність (базується на повазі до іншої людини, повазі норм, правил, законів, установленим суспільством, розширенню кола інтересів, розвивати вміння правильно вести діалог, відстоювати свої переконання, критично мислити поважаючи іншу думку,

допомагати в справі, по необхідності: наставляти, попереджати та прогнозувати, викликаючи інтерес до колективної діяльності, співпричетність до справи та отримуючи відповідний позитивний результат). Втілювати педагогічні результати в практику навчаючи інших.

Отже, відповідальний успішний *вчитель (викладач)* повинен бути грамотним, творчо активним, упевненим у собі, володіти достатнім багажем теоретичних знань і практичних навичок, уміло поєднувати теорію з практикою. Він повинен мати стійкий професійний характер, відображати високу професійну кваліфікацію і компетентність, ефективність професійних умінь та навичок оснований на творчих рішеннях, володіти сучасними алгоритмами та способами рішень професійних завдань, здійснювати педагогічну діяльність з високою та стабільною продуктивністю. Успішний учитель повинен вишукувати родзинки в кожній виховній особистості та розмножувати національний потенціал знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амонашвили Ш.А. Психологические основы педагогики сотрудничества / Ш.А. Амонашвили. – К. : Освіта, 1991. – 111 с.
2. Андреев В.И. Основы педагогики творчества / В.И. Андреев. – Казань: Изд-во Казанского ун-та, 1988. – 238 с.
3. Бабанский Ю.К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе / Ю.К. Бабанский. – М. : Просвещение. 1985. – 208 с.
4. Директор школи, ліцею, гімназії: Всеукраїнський науково-практичний журнал. – К., 2009. – №6. – 226 с.
5. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; гол. ред.. В.Г. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
6. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики: науково-методичний посібник / за ред. І.Г. Єрмакова. – Запоріжжя: Центріон, 2005. – 640 с.
7. Завуч №2 (440) січень 2011р. Шкільний світ.
8. Концепція загальної середньої освіти (12-ти річна школа) // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. – 2000. – №2. – С. 3-22.
9. Нові технології навчання: Наук.-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. – К., 2010. – Вип. 61. – 185 с.
10. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / В.Л. Ортинський – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 472 с.
11. Педагогічна майстерність: підручник / І.А. Зязюн, Л.В. Крамущенко, І.Ф. Кривонос та ін.; за ред. І.А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
12. Профессия учитель / под ред. Олавкина В.П., М., 1985.
13. Слєпкань З.І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі: Навч. посіб. – К.: Вища шк., 2005. – 239 с.: іл.
14. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. – Т 1. – К. : Рад. школа, 1977. – 638 с.
15. Управління школою № 34-36 (298-300) грудень 2010 р. ТОВ Видавнича група «Основа».
16. Філософський словник / За ред. В.І. Шинкарука – К. , 1986.
17. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних педагогічних закладів освіти. – Тернопіль: «Навчальна книга – Богдан», 1999. – 192 с.
18. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 544 с.
19. Яворська Г.Х. Педагогіка для працівників: Навч. посіб. – К. : Знання, 2004. – 335 с.

Хромченкова Наталія Миколаївна – аспірантка кафедри педагогіки, теорії та методики початкової освіти ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди».